

Vatandaş İçin Medenî Bilgiler

1929 yılında broşür ve el kitapçığı şeklinde “Türk Çocuklarına Yurt Bilgisi Notları” adıyla basılan ve 1930 yılında Seçim, Vergi, Askerlik, Şirketler ve Bankalar konularında ayrı birer kitapçık şeklinde yayımlanan kitap, 1930 yılında “Vatandaş İçin Medeni Bilgiler” adı altında Milliyet Matbaası tarafından basılmıştır. Kitap 141 sayfadır ve satış gelirleri Himaye-i Etfal Cemiyetine bırakılmıştır. Kitap “Millet, Devlet, Demokrasi, Devletin Vatandaşa Karşı Vazifeleri, İş bölümü, Bağlılık, Çalışma” ana başlıklarından oluşmaktadır. Ayşe Afet İnan’ın Tarih ve Yurt Bilgisi Öğretmeni olarak Ankara Musiki Muallim Mektebinde verdiği Yurt Bilgisi ders notlarından oluşan bu kitabın büyük bir bölümü aslında Atatürk tarafından kaleme alınan belgelerden oluşmaktadır. Ancak bu baskıda belgelere yer verilmemiştir. Kitap, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bir çok defa basılmış ve okullarda okutulmuştur. Atatürk’ün 25. ölüm yıldönümünde Türk Tarih Kurumu tarafından düzenlenen konferanslarda “Atatürk’ün vatandaşlık hak ve görevleri üzerine düşünceleri” konusunu işleyen Afet İnan, Atatürk’ün el yazılarını dinleyicilere göstermiş; bu belgeler büyük ilgi görmüş ve o tarihten itibaren gerek kendi notlarını ve gerekse Atatürk’ün el yazılarını düzenleyerek bir kitap halinde bastırmak istemiştir. 1969 yılında, Atatürk’ün 30. ölüm yıldönümünde Atatürk’ün kaleme aldığı belgelerin de eklenmesiyle “Medeni Bilgiler ve Atatürk’ün El Yazıları” adı ile Türk Tarih Kurumu tarafından basılan eser iki ana bölümden oluşmaktadır. Eserin Açıklama bölümünde yazılı olduğu üzere, Birinci Bölüm Ayşe Afet İnan tarafından kaleme alınmış ve Atatürk’ün el yazılarına dayanılarak daha önce ayrı birer kitapçık halinde basılan vergi, seçim, askerlik gibi konuların da eklenmesiyle oluşturulmuştur. Bu bölümde daha çok Medeni Bilgiler için gerekli olan teorik bilgiler verilmiştir. İkinci Bölüm ise Recep Peker tarafından kaleme alınmış ve daha çok devlet düzeni ile ilgili konulara ve 1930-31 yılları arasında yürürlükte olan kanunlara değinmiştir.

Kitabın başında Atatürk’ün Başvekil İsmet Paşa’ya yazdığı eser hakkında öneri ve düşüncelerini içeren resmi yazının örneği bulunmaktadır. Bu yazıda Atatürk “*Vatan çocuklarını iyi vatandaş olarak yetiştirmek için klasik tahsil programları arasında yer alan yurt bilgisinin ehemmiyeti malumdur. Yurt bilgisi notları olarak muallim Afet Hanım tarafından şimdiye kadar neşredilen intihap, vergiler, askerlik ve vatandaş için medeni bilgiler kitaplarının lüzumlu kısımlarını bir araya getirerek ve vatandaş için medeni bilgiler kitabının birinci cildi olarak yeniden bastırılmak üzere tertibini tavsiye ettim*” sözleriyle kitabın yazılmasını bizzat kendisinin önermiş olduğunu belirtmektedir. Atatürk “*Kitaplar yazılırken ve yazıldıktan sonra bizzat alakadar oldum; bunların yazılmalarında takip edilen maksatlara hizmet edecek kıymet ve mahiyette olduklarını bilhassa kaydederim*” sözleriyle eserin önemine dikkat çekmiştir.

Eserde yer alan belgeler Atatürk’ün 1929 yılı güz ayları ve 1930 yılı Ocak ve Şubat aylarında kaleme almış olduğu yazıları ihtiva etmektedir. A. Afet İnan’ın kitabın giriş bölümünde “*Bu kitaplar benim ismimle çıkmış olmasına rağmen, Atatürk’ün fikirleri ve telkinlerinden mülhem olduğunu ve üslubun tamamen kendisine ait olduğunu tarihi hakikatleri belirtmek bakımından bana düşen bir ödev telakki ediyorum....Bu kitabımı Atatürk’ün çalışmaları ve fikirleri olarak yayınlarken, onun el yazılarını da birer belge olarak koymak istedim.*” sözleriyle belirttiği üzere eserin hazırlanmasında Atatürk’ün fikir, düşünce ve yönlendirmelerinin etkisi büyüktür.

Giriş ve Açıklama’nın ardından “Vatandaş için Medeni Bilgiler Neden Bahseder?” başlıklı bölümde “Vatandaşlara gerek devlet ve hükümetle ve gerek aralarındaki ilişkilere göre mevcut görevleri, hakları ve genellikle devlet teşkilatını öğreten bilgiler” şeklinde Medeni Bilgiler tanımlaması mevcuttur.

Millet, Devlet, Cumhuriyet, Türkiye’de Cumhuriyet Nasıl Oldu?, İlk Hak İlk Görev ve Hak ile Görev ilişkisi, Devletin

Vatandaşa Karşı Görevleri, Hürriyet, Bağlılık, Çalışmak-Meslek, Vatandaşın Devlete Karşı Görevleri, Seçim, Vergi hakkında Genel Bilgiler, Askerlik Görevi, Seçim, Vergi, Askerlik, Hürriyet gibi başlıklardan oluşan eserde önce bizzat Atatürk tarafından yazılan notları ihtiva eden Millet kavramına değinilmektedir. *“Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir”* tanımını yapan Atatürk, *“Türk milleti, halk yönetimi olan Cumhuriyetle yönetilen bir devlettir. Türk devleti laiktir. Her ergin insan, dinini seçmekte serbesttir. Türk milletinin dili, Türkçedir.”* demektedir. Türklerin kökeni ve oluşum biçimlerinde farklı coğrafyaların etkisi olduğunu ve birbirinden çok farklı insan tiplerinin oluştuğunu ancak dil, milli duygu ve medeni duyguda birliğin bu insanları “millet” yaptığını ifade etmektedir. Milli Duygu, milletin toplumsal düzeni ve huzuru, günümüz ve gelecekteki refahı, mutluluğu, güveni ve korunması, medeniyetteki ilerleme ve yükselmesi için o toplumdaki insanlardan her konuda ilgi, çaba, kendi haklarından vazgeçmeyi, gerektiği zaman seve seve canını feda etmesini isteyendir. Medeni duygu ise medeniyetin büyük yolunda bağımsız fakat kendileriyle birlikte yürüdüğü diğer bütün medeni milletlerle karşılıklı insani ve medeni ilişki içerisinde olmaktır. Ortak milli fikir, ahlak, duygu, heyecan, hatıra ve geleneklerin millet bireylerinde oluşmasını ve kökleşmesini sağlayan ortak geçmiş, birlikte yapılmış tarih, vicdan ve zihinleri birleştiren ortak dil milletin oluşumunda en önemli etkenlerdir. Türk milletinin oluşumunda etkili olan doğal ve tarihi olgular, *“Siyasi Varlıkta birlik, Dil birliği, Yurt birliği, Irk ve köken birliği, Tarihi yakınlık ve ahlaki yakınlık”*tır. Atatürk, *“Zengin bir hatıra mirasına sahip, birlikte yaşamak konusunda ortak arzusu olan ve bunu içten kabul eden ve sahip olunan mirasın korunmasına birlikte devam etme istekleri olan insanları birleşmesinden oluşan topluma millet denir”* sözleriyle milletin tanımını yapmıştır. Ona göre milliyet prensibi, bir milletin diğer milletlere göre doğal veya kazanılmış özel karakterleri olması ve diğer milletlerden farklı yapılarıyla ama onlarla beraber gelişme eğiliminde olmasıdır.

Atatürk’e göre Devlet, her şeyden önce bir insan topluluğu, bir millet varlığıdır. Bir milletin kendi topraklarında dışarıdan hiçbir sınırlama ve karışma olmaksızın hür ve bağımsız yaşaması ve çalışması gerekir. Devlet gerek bireylerin hürriyetini sağlamak için millet üzerinde bir egemenlik ve gerekse milletin ve ülkenin bağımsızlığını koruyabilmek için kendine özgü bir egemenlik ve kuvvete sahip olmalıdır. O halde devlet *“Belirli bölgede yerleşmiş ve kendine özgü bir kuvvete sahip olan bireylerin bir araya gelmesinden ibaret bir var oluştur.”* Devletin milletini dışardan gelen tehlikelere karşı savunması için sahip olduğu ve ona millet tarafından verilmiş olan gücüne “egemenlik” denmektedir. Egemenliğe sahip olan devlet bunu millet meclisi ve hükümet gibi araçlarla gösterir. Atatürk’e göre *“Demokrasi ilkesi, halkçılık; Temsili hükümet ilkesi ve devletin esas teşkilatını belirleyen kanunun diğer kanunlara üstünlüğü ilkesi”* gibi devlet teşkilatının dayandığı gelenek haline gelmiş bazı ilkeler vardır. Atatürk, *“Demokrasi esasına dayanan hükümetlerde, egemenlik halka, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi prensibi egemenliğin millette olduğunu başka yerde olmayacağını gerektirir... Demokrasinin tam ve en belirgin hükümet biçimi Cumhuriyettir.”* sözlerinin ardından demokrasi fikrini “daima yükselen bir denize” benzetmekte ve yirminci yüzyılın Rus çarlığı, Osmanlı Padişahlığı ve hilafeti, Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının bu denizde boğulduklarını belirtmektedir. Atatürk’e göre demokrasi *“siyasal bir niteliğe sahiptir; milletin yönetenler üzerindeki denetlemesi sayesinde siyasal hürriyetini güven altına almaktır. Diğer yandan demokrasi, fikridir. Demokrasi ülke aşkıdır ve aynı zamanda babalık ve analıktır. Demokrasi özünde bireyseldir. Yani vatandaşlar egemenliğe insan sıfatıyla katılırlar. Ve son olarak demokrasi eşitlikçidir. Zaten bireysel olması da bunu gerektirir. Bütün bireyler aynı siyasal haklara sahiptirler.Genel ve eşit oy prensibi demokrasinin bireysel ve eşitlikçi olma özelliklerinden doğmuştur.”*

Atatürk demokrasinin tam ve en belirgin hükümet biçimi olan Cumhuriyet yönetiminde son sözün millet tarafından seçilmiş olan mecliste olduğunu belirtmekte ve meclisin millet adına kanunlar yapma yetkisine sahip olduğunu ifade

etmektedir. Meclis, Cumhurbaşkanı ve Hükümetin millete karşı sorumlu olduğunu ve milletin güven, huzur ve rahatını sağlamakla görevli olduklarını belirtmektedir. Çünkü onları iktidar ve yetki makamına belirli bir süre için getiren millettir. Ve bu süre içinde millete karşı sorumludurlar. Atatürk *“Millet tarafından millet adına devleti yönetmeye izinli kılınanlar için gerektiğinde millete hesap vermek zorunluluğu, laubalilik ve keyfi hareketle uyuşmaz”* diyerek bu yetkiye sahip olanların millete karşı sorumlu olduğuna dikkat çekmiştir. Ardından hükümdarlık, oligarşi ve halk cumhuriyeti gibi devlet şekilleri üzerinde duran Atatürk, anayasanın en çağdaş milli egemenlik esaslarını kapsadığını belirtmektedir. Eserde bu bölümlerin ardından A. Afet İnan'ın demokrasinin gerektirdiği hak ve görevler konusu üzerine yazıları yer almaktadır. Hakların en birincisi yaşamak hakkıdır. Diğer bütün haklar ve buna karşılık olan görevlerin tümü yaşamak hakkına dayanmaktadır. Hak ve görevleri hukuk kuralları belirlemiştir ve bunları da devlet uygular. Devlet, herkesin haklarını ve görevlerini belirlemiştir. Belirlenen sınırlar dışında hiç kimse bir hak iddia edemez ve hiç kimse daha fazla görev ile de yükümlü tutulamaz.

Eserde yine Atatürk'ün kaleme aldığı *“Devletin vatandaşa karşı görevleri”* başlıklı bölüm gelmektedir. Devletin ve hükümet teşkilatının görevlerine değinilmiş ve bu görevler *“Ülke içinde güvenlik ve adaleti kurup devam ettirerek, vatandaşların her türlü hürriyetini korumak, Dış siyaset ve diğer ülkelerle ilişkileri iyi yöneterek, içte her tür savunma gücünü hazır bulundurarak milletin bağımsızlığını güvenli ve korunmuş halde bulundurmak ve bu uğurda başka çare kalmazsa milletin hukukunu silahla savunmak”* olarak sıralanmıştır. Bunlar, devletin en esaslı görevleridir çünkü vatandaşlar bu görevleri birey olarak yapacak güçte değillerdir. Zaten yapmaları halinde ortada devlet otoritesi kalmaz ve anarşi olur. Bu iki görevden başka devletin ilgilenmesi gereken yollar, demiryolları gibi bayındırlık işleri, eğitim, sağlık, sosyal yardım, ziraat, ticaret gibi ekonomik işler bulunmaktadır. Atatürk, ekonomik işler konusundan yola çıkarak ekonominin devlet eliyle mi yoksa kişilerce mi yürütülmesi tartışmalarına açıklık getirmiştir. Atatürk, bu tartışmalardan yola çıkarak Cumhuriyetin henüz çok genç olduğunu ve geçmişten kendine miras kalan işlerin çok önemli ve acil olduğuna vurgu yapmaktadır. Özel çıkarın çoğunlukla genel çıkar ile çatıştığını ve bireylerin devlet gücüne oranla daha zayıf olduklarını belirtmekte ve milletçe hayati önem taşıyan işlerin bireylere değil devlete bırakılmasının adeta bir zorunluluk olduğunu ifade etmektedir.

Bir sonraki bölümde Atatürk, devletin vatandaşların her türlü hürriyetini koruması gerektiğinden bahisle Hürriyet kavramı üzerinde durmuştur. Hürriyetin insanın ilkel hayattan kurtulup fikri anlamda ilerlemeye başladıkça kendi köklerini daha iyi tanımaya başladığını ve doğadan korkmanın önüne geçerek kendi büyüklüğü ve saygınlığının farkına varmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bunun farkına varan insan için artık hükümdar veya devlet ile arasında bir hak çatışması başlamıştır. Her türlü hakkın kökeni aslında bireydir ve gerçek hür ve sorumlu varlık yalnız insandır. Bireyin birinci hakkı, doğal yeteneklerini serbestçe geliştirebilmesidir. Bunun için bireye ötekini eşit haklarına zarar vermeden kendini kendi istediği gibi yönlendirmesi ve yönetmesine izin vermek bireysel hürriyet demektir. Bireysel hürriyetin tanındığı çağdaş demokraside hürriyet *“sosyal ve medeni insan hürriyeti”* olarak algılanmaktadır. Bu açıdan bireysel hürriyeti düşünürken, her bireyin ve bütün milletin ortak çıkarı ve devlet varlığının göz önünde bulundurulduğu bir hürriyetten bahsedilmektedir. Bundan anlaşılan bireysel hürriyetin salt olamayacağıdır. Başkasının hak ve hürriyeti ve milletin ortak çıkarı bireysel hürriyeti sınırlandırır. Bireysel hürriyeti sınırlama devletin de esası ve görevidir. Çünkü devlet, bireysel hürriyeti sağlayan bir kuruluş olmakla birlikte aynı zamanda bütün özel faaliyetleri genel ve milli amaçlar için birleştirmekle de yükümlüdür. Eserde ayrıca, Vatandaşın devlete karşı görevleri, Vergiler, Askerlik ve Seçim gibi konulardan da bahsedilmiştir.

Gülşah KURT GÜVELOĞLU

KAYNAKÇA

İNAN, Ayşe Afet, **Atatürk'ün Yazdığı Yurttaşlık Bilgileri**, Basıma Haz. Nuran Tezcan, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1989.

İNAN, Ayşe Afet, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1969.

İNAN, Ayşe Afet, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Yay. Haz. Ali Sevim, Azmi Süslü, M. Akif Tural, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000.

İNAN, Ayşe Afet, **Vatandaş için Medeni Bilgiler**, Milliyet Matbaası, İstanbul 1930.

Bağlantılar [kaynağı değiştir]

- **Ayşe Afet İnan (1908-1985)**

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/vatandas-icin-medeni-bilgiler/?pdf=3279> adresinden erişilmiştir